משנה · אחרונים · פתח עינים · סדר טהרות

פתח עינים על משנה טבול יום

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על משנה טבול יום

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-משנה-טבול-יום/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק ד 4
משנה ז 4

פרק ד

משנה ז

על מנת שתעלה שלום וכו' ר' שמעון אומר וכו'. בירושלמי דתרומות פ"ב מייתי משנתנו ואתמר עלה אמר ר' יוסי בר חנינא בטומאת טבולי יום היא מתניתא א"ר אילא שכן טבולי יום מצויין בין הגתות אמר ר' יוסי אין לטבול יום מגע אצל טבל. ונראה ברור דכונת הירושלמי היינו דמדחזינן דכאן שנה רבי משנה זו במסכת טבול יום משום הכי אמר ר' יוסי בטומאת טבולי יום היא מתניתא אבל בשאר טומאה גם ר"ש מודה דשלום מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה דדוקא טבולי יום מיקרי שכיח שכן טבולי יום מצויין אצל הגתות ודעתו שיהיה שלום גם מן הטומאה דטבול יום והיינו דקמפרש א"ר אילא שכן טבולי יום מצויין אצל הגתות והוסיף לפרש ר' יוסי שאין לטבול יום מגע אצל טבל ומשו"ה מצויין בין הגתות שאין מגען של טבולי יום פוסלין את הטבל וכ"ש לחולין:

ואולם רואה אני למהר"ר אליהו בפרישתו לירושלמי שפירש וז"ל אין לטבול יום מגע אצל טבל שאין נגיעת ט"י פוסל טבל מלתרום אותו על טבל אחר דה"ל כמו חולין וכל זמן שלא עלתה טבל היא אלא בשאר טומאה מיירי עכ"ל מהר"ר אליהו זלה"ה:

ואני בעניי אומר דיש להשיב דכיון שכבר יחדה לתרומה אינה כטבל. ומוכרח שכונת הירושלמי כאשר כתבנו בעניותנו. ועד הן בה סהדא רבא הוא הרא"ש ז"ל בפירושו שכתב במשנתנו וז"ל ומפרש בירושלמי פ"ב דתרומות דבטומאת טבול יום היא מתניתין שכן טבולי יום מצויין בין הגתות שאין לטבול יום מגע אצל הטבל עכ"ל עיניך לנכח יביטו דהני תלתא דאמרי בירושלמי דמתניתין בטבול יום ומצויין בין הגתות ואין לט"י מגע בחדא מחתא מחתינהו שהיה כורכן ומייתי הכל בסתמא כלומר בלא גברי רק כתב הכל כמו פירוש אחד פשוט ומוכח דהבין הרא"ש דמ"ש שאין לטבול יום וכו' הוא סיום הדברים וליכא פלוגתא בירושלמי כדאמרן. ובשלמא בדברי רבינו שמשון בפירושו דמזכיר האמוראים מצי מהר"א לפרושי כדבעי אבל בדברי הרא"ש שכתב הג' מימרות שבירושלמי דריב"ח ור' אילא ורבי יוסי בדיבור אחד נאמרו ולא נשא את שמותם על שפתיו מוכח שהכל פירוש פשוט דבטבול יום מיירי כאשר עיניו תחזינה משרים המעיין בצדק ויושר:

ולכי דייקת פורתא בעיניך תביט דגם מרבינו שמשון הוכ"ח תוכי"ח דלא סבר כפירוש הרב מהר"ר אליהו הנזכר שהרי הר"ש מייתי נסח הירושלמי אמר ר' יוסי שאין לטבול יום מגע אצל הטבל וממאי דקאמר שאין משמע דישנו בנותן טעם למה שקדם. ותו דכפי

פירוש הרב מהר"ר אליהו תקשי אמאי שנאה להך מתניתין רבי בהך מכילתא דטבול יום לר' יוסי דבטומאת טבול יום פשוט דאינה תרומה ובטומאה אחרת מיירי:

אמור מעתה הא דדייקי רבנן בתראי הרב שושנים לדוד ובתוספות חדשים דאמאי שנה משנה זו במסכתין דטבול יום. לאו דוקיא הוא דמכח זה פירשוה בירושלמי בטבול יום כדאמרן. וכזה ראיתי להרב מהר"ש ווילייסיד בתשובתו על תשובת הרב פני משה ח"א הנה באה בסימן י"ב. אלא שהרב כתבה בלשון אחר שכתב ול"נ ראיה לירושלמי מדהביא דין זה דתרומה בטבול יום ומקומו הוא בתרומות וכו' ע"ש ולי הדיוט אין הלשון מכוון דאין זה ראיה לירושלמי אלא הוא פירוש הירושלמי בעצם והרי הוא כמבוא"ר:

גם אשור להרב מר שמואל הנזכר דמקשה ורמי ממשנתנו לדברי הרא"ש בתשובה כלל ק"ב והביאה הטור בח"מ סימן רכ"ה בראובן שמכר מרתף יין בכפר והתנה המוכר שלא יהיה אחריות עליו רק אם תשבר החבית או תשפך והלוקח התנה שלא יהיה אחריות אלא אם יחמיץ. ואירע שנתנסך היין. והשיב הרא"ש דבתנאים איכא למידק דהמוכר קבל אחריות שבירה ושפיכה דוקא ולא שום הפסד אחר שיבא ליין ואיכא למידק איפכא שאחריות הטעם דוקא קבל הלוקח ולא שום אחריות (אחר הפסד) [הפסד אחר] שיבא על היין וכיון דא"ל הכי וא"ל הכי אוקי ממונא בחזקת מריה ולא יוציא מעות מיד הלוקח ועוד שהדבר מוכיח שקבל אחריות דאתי ליה מעלמא שבירה ושפיכה ומסתמא ה"ה כל אונסא דאתיא ליה מעלמא דמ"ש הא מהא אלא שכתבו אונס שפיכה ושבירה דשכיח אבל אונס ניסוך דלא שכיחא לא אסיקו אדעתייהו להזכירו בכתיבה אבל הלוקח לא קבל עליו אלא אחריות גוף היין אם יתקלקל בטעם ואין להכניס לכלל אונס זה שום אונס דאתיא ליה מעלמא אלא לכל אונסין נשאר ברשות המוכר עכ"ל הרא"ש. והקשה הרב מהר"ש הנזכר דאמאי לא אייתי משנתנו דשלום מן השבר ואדרבא נראה דפסק כר"ש דסובר אף מן הטומאה דנסוך דהוי כטומאה בכלל התנאי ואתמהה איך פסק כר"ש נגד כל המפרשים זהת"ד קושית מהר"ש ן' ווילייסיד הנזכרת והרב ז"ל תירץ לקושיא זו כמו שיבא לפנינו בס"ד:

והיה טרם בואי למה שתירץ הרב הנזכר אמרתי אעלה על אר"ש חקור דבר דהא הרב מהר"ש הנזכר כאן לפני הדיבור פתח דבריו יאיר קינ"ו דמ"ש הרב פני משה בכונת תשובת הרא"ש קושטא קאמר דודאי זה כונת הרא"ש ודלא כמהרשד"ם שדבריו דברי נביאות. ומ"ש דדברי מהרשד"ם דברי נביאות המעיין יראה דברי הרב מהרשד"ם מיוסדים על אדני פז וכבר איזה אחרונים כתבו כמותו. והוא דבר מוכרח להבין דברי ת"ק ור' שמעון במשנתנו לשיטת הרב מהר"ש ן' ווילייסיד עצמו שצריך לומר על דרך

שכתב הרב מהרשד"ם עצמו וגם יש לדקדק קצת על מהרשד"ם שהביא מהר"ן וגם על קצת אחרונים והרב כנה"ג שם סימן רכ"ה כאשר עיניו תחזינה משרים המעיין ופנאי לא היה לי להרחיב הדברים. ועתה נבא לדברי הרב פני משה דכתב עליה הנפק הרב מהר"ש הנזכר. כי הנה הרב פני משה כתב מאי דקשה בתשובת הרא"ש דאיך כתב דאחריות נסוך על המוכר דמשום דלא שכיח לא מסקי אדעתייהו להזכירו בפירוש הרי אמרו פרק מי שאחזו ההוא גברא דזבין ארעא לחבריה וקביל כל אונסא דמתיליד לסוף אפיקו נהרא ואמר רבא דאונסא דלא שכיח הוא ולא קביל עילויה וכן פסקו הפוסקים והוי הפך מ"ש הרא"ש. ותריץ יתיב הרב פני משה דבנדון הרא"ש אם אחד מהם היה מתנה לבד היינו אומרים דמאי דקביל עילויה בפירוש דוקא אחריותו עליו ושאר אונסא אין אחריותו עליו. אמנם זה היה מעשה בנדון הרא"ש דשניהם התנו ואיכא למידק הכי ואיכא למידק הכי ואמטול הכין קאמר שנכלל באחריות שקבל המוכר וכו' ע"ש והרב מהר"ש הנזכר מסכים הולך לישוב זה כדאמרן:

ומאחר עלות זה בכונת הרא"ש מאי קשיא ליה להרב מהר"ש הנזכר על הרא"ש ממשנתנו. לעולם דפסקינן כתנא קמא במי שהתנה ואמר על מנת שתעלה שלום דהוי דוקא מן השבר ומן השפיכה ולא מן הטומאה. ושאני נדון הרא"ש דשניהם התנו וקשיא דיוקא אדיוקא ומוכרח לאוקומיה נכסי בחזקתם ולכן אמרינן דהוא בכלל אחריות שקבל המוכר:

איכו השתא ניחזי אנן מאי דהרב מהר"ש בא לו אל הישוב והלא כה דברו דהרא"ש זו כחו ממשנתנו וכתב בקצור והצדיק ללוקח דכיון דהוי מחלקת ת"ק ור"ש אם שלום מהכל קאמר או מהשבר והשפיכה כתב דהוא מוחזק ויכול לומר הלוקח הלכה כר"ש אף דדינא בעלמא כת"ק דהמוחזק מצי לומר כר"ש כל עוד דליכא ראיה ברורה דאין הלכה כר"ש והראיה מבתרא דף מ"א רב כהנא שקל בדקא בארעא אזל הדר גודא בארעא דלאו דידיה אתא לקמיה דרב יהודה אזל אייתי סהדי חד אמר תרתי אוצייאתא עאל וחד אמר תלת א"ל זיל שלים תרתי א"ל כמאן כרשב"א וכו' והרי דפסק כיחידאה להחזיק כח המוחזק דהוא בעל הקרקע דאעפ"י דרבים פליגי עליה דרשב"א פסק כוותיה לאוקומיה ביד המוחזק וכו' עוד אחרת פרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ח ע"ב) השתא דלא אתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כר"א האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כר"א עבד ולא מהדרינן עובדא וכו' א"כ מכל ראיות אלו פסק הרא"ש כר"ש לסייועי למוחזק לטעמו הא'. ומ"ש ועוד הוא דגם לת"ק דהלכה כמותו נגד ר"ש זכה הלוקח לפי דהמוכר קבל כל האונסים ומה שלא פירש הוא דמתנה על דבר דשכיח אבל אה"נ דקבל הכל ובמחלקת

ת"ק ור"ש ת"ק ס"ל כיון דלא שכיח כשאמר שלום הוא משבר ושפיכה דשכיחי ור"ש ס"ל דטומאת טבול יום שכיחא זהו תורף דברי הרב הנזכר בקצור:

ולדדי הפעוט דברי הרב קשים חדא בעיקר תירוצו דהרא"ש מכח משנתנו ומכח הראיות שהביא הוא ז"ל פסק כר"ש לסייועיה למוחזק. והלא אין הנדון דומה לראיה דת"ק ור"ש לא נחלקו אלא בנדון המשנה כי הוא אמר על מנת תעלה שלום ובהא פליגי אם כשאמר שלום כיוין גם על הטומאה מפני שאמר תיבה כוללת ואנו דנים אם כיוין על הכל או על שבר ושפך דוקא אבל נדון הרא"ש הוא ענין אחר שהמוכר פירש דבריו בהדיא שקבל שבר ושפך ולא עוד ובהא יש מקום לומר דגם ר"ש מודה דלא קבל נסוך ולא אמרה ר"ש אלא בתיבת שלום שהוא תיבה כוללת וסבר דטומאה בכלל. ותו אי זמנין דמשכחת דהרא"ש אינו מביא ראיה היינו כאשר יהיה אופן דהראיה פשוטה. אבל הכא דצריכא רבא וראיות דפסקינן כיחיד עד רבים לאוקומיה למוחזק כל כי האי חידושא לא שתיק הרא"ש להשמיענו כזאת. וכבר ידוע מ"ש הרא"ש גופיה על הרמב"ם שסתם דבריו ולא פירש מקור הדין:

ואומר עם קנ"י דהראיות שהביא הרב מהר"ש הנזכר דהמוחזק מצי לומר קי"ל כיחיד נגד רבים לכאורה אינן ראיות דההיא דפרק חזקת לאו שמא מתיא דשאני התם דר' יהודה הדן לרב כהנא מר ניהו סבר כרשב"א כמ"ש התוס' התם. גם נהרדעי סברי הכי כמבואר בסוגית סנהדרין דף ל"א ורשב"א לאו יחיד הוא. ומצאתי לגדול דורנו הרב המופלא כמהר"ר יצחק בכר דוד בספרו הבהיר דברי אמת בקונטריסים סוף דף ע"ז דהקשה כן על הרב הנזכר ע"ש. ואף גם ההיא דפרק כל הנשבעין הרב הנזכר הביא דברי הרי"ף עלה. וקשה לי אמאי לא מייתי דברי הרא"ש שם בפסקיו והוא בדברי הרא"ש בתשובה עסיק ושם כתב הרא"ש בפסקיו דרב נחמן ורב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ורמי בר חמא ורבא סברי דאין הלכה כרב ושמואל ולא רצו לבטל דברי רב ושמואל בנדון שדברו בו ואמרינן הבו דלא לוסיף עלה ולכתחילה עבדינן כוותייהו אמנם דיינא דעבד כר"א עבד ע"ש ודבריו מבוארים בש"ס. וא"כ מאי ראיה מייתי הרב מהר"ש הנזכר מינה הרי התם אמוראי טובא ס"ל דאין הלכה כרב ושמואל ומשום כבודם לא רצו לבטל דבריהם בדין דמיירו ולכתחילה עבדינן כוותייהו. ומה ענין ליחיד נגד רבים לפסוק כיחיד לאוקומי למוחזק ואינה ראיה כלל:

ולפום ריהטא נראה להביא ראיה לדבריו מסוגית נדה דף ז' דפליגי ר' אליעזר ורבנן ואמר רבי כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק וה"ה נימא להחזיק ביד המוחזק כסברת היחיד. ומיהו נהירנא דהאחרונים האריכו בזה

וצריך לעמוד על דבריתם ואני אמרתי בחפזי. ומ"ש הרב מהר"ש הנזכר בתחילת דבריו דמדברי רבינו שמשון נראה דמפרש טעמא דמתניתין משום דתרומה טמאה גם כן היא תרומה והיינו טעמא דתנא קמא וכו' לי ההדיוט נראה דאינו מוכרח בדברי הר"ש ותכף מייתי הירושלמי עלה כאשר יראה המעיין:

הגם הלום ראיתי אחרי רואי להרב עדות ביעקב סימן קי"ב שעמד על דברי הרב מהר"ש ן' ווילייסיד הנז' והקשה על תירוצו דאיך יצדיק הרא"ש ללוקח כר"ש וכבר פסקו הפוסקים הלכה כת"ק ודוקא בהנהו דפרק חזקת ופרק כל הנשבעין דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר אמרינן הכי זהת"ד ולק"מ דמה שפסקו הפוסקים הוא מטעם יחיד ורבים הלכה כרבים ולא דמי להיכא דהש"ס פוסק הלכה וזה פשוט ותו דהפוסקים בזה הם הרמב"ם ורבינו עובדיה (וצ"ל סמ"ג) ורבינו עובדיה אחרון. וגם הרמב"ם אין דבריו לגבי דהרא"ש כאלו נפסקה הלכה וזמנין טובא פליג עליה וכל זה פשוט אין צורך להאריך. ושם ראיתי שהקשה הרעב"י על הרב הנזכר דאין נדון הרא"ש דומה למשנתנו כמו שכתבתי אני בעניותי אלא שהרב עדות ביעקב האריך ע"ש:

ומה שתמה עוד הרב עב"י במ"ש דטעם ת"ק דטומאה לא שכיח ור"ש ס"ל דשכיח והוי מחלקת במציאות ותו דבירושלמי אמרו דטבולי יום מצויין בין הגתות וא"כ שכיח אלא מחלוקתם תלוי כמ"ש הר"ש ושוב הכריח דהרא"ש לא סבר פירוש זה ע"ש באריכות. נעלם ממנו דהרא"ש בפירושו פירש כהרב מהר"ש דטעמא דת"ק משום דטומאה לא שכיחא ולא היה בדעתו כי אם על שפך והשבר דשכיחי ור"ש סבר אף טומאה ומפרש בירושלמי שכן טבולי יום מצויין וכו' ע"ש והרי דברי הרא"ש הם כדברי הרב מהר"ש ן' ווילייסיד ואין זה מחלקת במציאות דת"ק סבר דלא נתכוון אלא אמאי דשכיח טפי בהעלות חבית מן הבור. וטומאה לא שכיחא כשבר ושפך ובפרט בעת העלות חבית. ור"ש סבר דהגם דשבר ושפך שכיחי טפי מ"מ גם טבול יום ישנו בסוג שכיח. ומה שהכריח עוד דהרא"ש לא סבר הכי יש לדחות ומסתמא גם כונת רבנו שמשון כהרא"ש וכמש"ל ועיין בשו"ת הרב מהר"ם אלשיך סימן ס'. אמנם בזמן הרב עב"י עדיין לא נתגלה פירוש הרא"ש לסדר טהרות כידוע: